

УДК 339.5(477):347.5

DOI <https://doi.org/10.32782/chern.v6.2024.8>**Я. В. Петруненко**

доктор юридичних наук, професор,
провідний науковий співробітник відділу проблем
модернізації господарського права та законодавства
Державної установи «Інститут економіко-правових досліджень
імені В.К.Мамутова Національної академії наук України»
orcid.org/0000-0002-1186-730X

В. В. Тройніков

здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії
Державної установи «Інститут економіко-правових досліджень
імені В.К.Мамутова Національної академії наук України»
orcid.org/0009-0004-5897-7866

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ НЕТАРИФНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: ОРІЄНТИРИ ДЛЯ УКРАЇНИ

У статті проаналізовано досвід деяких країн щодо застосування методів нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності (США, країни ЄС, Японія). Узагальнено, що нетарифне регулювання зовнішньоекономічної діяльності може мати як позитивні, так і негативні наслідки для економіки. З одного боку, нетарифні бар'єри можуть сприяти розвитку національного виробництва, забезпечити безпеку споживачів та захистити внутрішній ринок від надмірної конкуренції. З іншого ж боку, вони можуть призвести до зниження ефективності економіки, зростання цін для споживачів, обмеження вибору та сповільнення технологічного прогресу.

Зазначено, що одним із пріоритетів зовнішньоекономічної політики України є подальше зниження рівня нетарифних бар'єрів. Уряд України проводить політику гармонізації національного законодавства з нормами ЄС та СОТ і планує поступово скасувати всі нетарифні заходи, які не відповідають міжнародним стандартам. При цьому, окремо зауважено, що виходячи із реалій російсько-української війни та необхідності повоєнної відбудови України, на сьогодні така політика є передчасною. Разом з тим, у статті підкреслено, що обмеження нетарифних бар'єрів у певній перспективі сприятиме зростанню обсягів торгівлі і позитивно вплине на економічне зростання України та наближення її до ЄС.

Зауважено про появу нової групи нетарифних заходів – процедурних перешкоди, що призвело до формування нового, більш прихованого виду протекціонізму – так званого, *нетарифного неопротекціонізму*. Визначено ключові чинники щодо його активізації: загальноекономічні; нормативно-економічні; політико-правові; соціальні; екологічні.

На підставі аналізу процесів регулювання імпорту товарів виявлено переважаючу тенденцію до зростання використання технічних заходів (технічних бар'єрів, санітарних та фітосанітарних заходів). Зокрема, наразі близько 2/3 обсягів світової торгівлі регулюється технічними бар'єрами й санітарними та фітосанітарними заходами, а 25 % – нетехнічними (ціновими та кількісними).

Підтверджено, що технічні заходи застосовуються переважно країнами з високим рівнем доходів, а нетехнічні – країнами з низьким рівнем доходів. Санітарними та фітосанітарними заходами найбільше охоплена торгівля продуктами тваринного та рослинного походження, а технічними бар'єрами – одяг, продукти нафтопереробки і транспорт. Об'єктами впливу кількісних та цінових заходів є продукція автомобілебудування і сільськогосподарського виробництва.

Аргументовано, що національне законодавство потребує подальшого вдосконалення та гармонізації з європейськими стандартами. Першочергово, вказане зумовлено євроінтеграційними устремліннями України, а також розширенням сфери експорту української продукції у післявоєнний період.

Ключові слова: зовнішньоекономічна діяльність, внутрішній ринок, нетарифне регулювання, протекціонізм, нетарифний неопротекціонізм, нетарифні бар'єри, зона вільної торгівлі, російсько-українська війна, післявоєнне відновлення.

***Petrunenko Ia.V., Troinikov V.V.* INTERNATIONAL LEGAL ASPECTS OF NON-TARIFF REGULATION OF FOREIGN ECONOMIC ACTIVITY: GUIDELINES FOR UKRAINE**

The article analyses the experience of some countries in applying the methods of non-tariff regulation of foreign economic activity (the USA, EU countries, Japan). It is concluded that non-tariff regulation of foreign economic activity can have both positive and negative consequences for the economy. On the one hand, non-tariff barriers can promote the development of national production, ensure consumer safety and protect the domestic market from excessive competition. On the other hand, they can lead to lower economic efficiency, higher prices for consumers, limited choice and slower technological progress.

It is noted that one of the priorities of Ukraine's foreign economic policy is to further reduce the level of non-tariff barriers. The Government of Ukraine pursues a policy of harmonisation of national legislation with the EU and WTO norms and plans to gradually abolish all non-tariff measures that do not meet international standards. At the same time, it is noted that, given the realities of the Russian-Ukrainian war and the need for post-war reconstruction of Ukraine, such a policy is currently premature. At the same time, the article emphasises that limiting non-tariff barriers will,

in a certain perspective, contribute to the growth of trade and have a positive impact on Ukraine's economic growth and its approximation to the EU.

The author notes the emergence of a new group of non-tariff measures – procedural barriers, which has led to the formation of a new, more hidden type of protectionism – the so-called, *non-tariff neo-protectionism*. The key factors for its activation are identified: general economic; regulatory and economic; political and legal; social; environmental.

Based on the analysis of the processes of regulating imports of goods, the prevailing trend of increasing the use of technical measures (technical barriers, sanitary and phytosanitary measures) was identified. In particular, about 2/3 of world trade is currently regulated by technical barriers and sanitary and phytosanitary measures, and 25 % by non-technical (price and quantity) measures.

It is confirmed that technical measures are applied mainly by high-income countries, and non-technical measures – by low-income countries. Sanitary and phytosanitary measures cover trade in animal and plant products, while technical barriers cover trade in clothing, petroleum products, and transport. Quantitative and price measures are applied to automotive and agricultural products.

It is argued that national legislation requires further improvement and harmonisation with European standards. This is primarily due to Ukraine's European integration aspirations, as well as the expansion of the scope of exports of Ukrainian products in the post-war period.

Key words: foreign economic activity, domestic market, non-tariff regulation, protectionism, non-tariff neo-protectionism, non-tariff barriers, free trade area, Russian-Ukrainian war, post-war recovery.

Постановка проблеми. Господарсько-правові та адміністративно-правові методи державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності виникають з впровадження заходів нетарифного регулювання, які є офіційно закріпленими правилами і призначені для захисту внутрішнього ринку, громадського порядку та безпеки, суспільної моралі, збереження здоров'я та життя людей і тварин, природного середовища, а також для забезпечення прав споживачів товарів, що ввозяться в Україну, і охорони національної культурної та історичної спадщини. Більше того, нетарифні методи регулювання зовнішньоекономічної діяльності є невід'ємною частиною державної політики у період кризових ситуацій. Зокрема, з початком російсько-української війни уряд України, інколи навіть із запізненням, застосовував подібні методи. Прикладом можемо назвати спрощення правил ввезення в Україну безпілотних літальних апаратів (квадрокоптерів) в якості гуманітарної допомоги відповідно до постанови Кабінету Міністрів України «Деякі питання пропуску та обліку гуманітарної допомоги в умовах воєнного стану» від 05 вересня 2023 р. № 953 [1].

Необхідно сказати, що актуальність дослідження заходів нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності обумовлена декількома важливими чинниками:

глобалізація та міжнародна конкуренція (у сучасному світі, коли економіки країн тісно переплітаються, питання конкурентоспроможності стає вирішальним і нетарифні методи регулювання, такі як квоти, стандарти, ліцензування, можуть відігравати значну роль у захисті внутрішнього ринку та підтримці національних виробників);

політичні та економічні санкції (в умовах політичної нестабільності та економічних санкцій нетарифне регулювання стає одним із основних інструментів в регулюванні зовнішньоекономічної діяльності та забезпеченні економічної безпеки);

захист споживачів та екологічні стандарти (наразі дедалі більше підвищується важливість стандартів безпеки товарів, захисту навколишнього середовища, здоров'я людей і в цьому аспекті нетарифні заходи дозволяють контролювати якість імпортованих товарів та захищати внутрішній ринок від продукції, що не відповідає встановленим вимогам);

економічна інтеграція та міжнародні угоди (розвиток міжнародних торговельних угод, таких як угоди про зону вільної торгівлі, вимагає нових підходів до нетарифного регулювання, аби забезпечити необхідний баланс між відкриттям ринків та захистом національних інтересів);

вплив на економічний розвиток (нетарифне регулювання може суттєво впливати на розвиток національної економіки, сприяючи інноваціям, підвищенню продуктивності та збільшенню експорту).

Вказані чинники підкреслюють необхідність глибокого дослідження нетарифного регулювання як інструменту сучасної зовнішньоекономічної політики та його ролі в забезпеченні стійкого економічного розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. При написанні статті здійснено аналіз профільних нормативних актів і досліджень сучасних науковців, серед яких О.О. Ашурков, О.П. Гребельник, Т.С. Гудіма, Р.А. Джабраїлов, О.В. Джафарова, Д.В. Зятіна, В.І. Камишанський, В.В. Поєдинок, В.А. Устименко, В.В. Чайковська, І.М. Ямкова та ін. Також досліджено роботи таких вітчизняних і зарубіжних учених, як В.О. Огородник, Д.В. Приймаченко, В.В. Тильчик, Каору Набесіма (Каору Nabeshima), Аяко Обаші (Ayako Obashi), на які автори спираються при формулюванні власних висновків. Окремі аспекти даної проблематики, зокрема питання щодо методології державного регулювання господарської діяльності [2], трансформації стратегії державної економічної політики [3], тенденцій управління розвитком у постпандемічний період [4], дерегуляції госпо-

дарської діяльності (як процесу оптимального узгодження публічних і приватних інтересів) [5] і її особливостей у сучасних умовах [6], меж державного впливу на економіку [7] й особливостей нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні в умовах війни [8] та національних пріоритетів захисту провідних галузей виробництва України [9] раніше досліджувались й авторами цієї статті. Разом з тим, необхідно констатувати, що наразі у вітчизняній правовій науці недостатньо актуальних практико-орієнтованих наукових досліджень міжнародно-правових аспектів нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності з визначенням орієнтирів для України, що й обумовлює актуальність представлені статті та увагу авторів до цієї проблематики.

Мета та завдання дослідження. Метою статті є аналіз міжнародної практики нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності та визначення на її основі орієнтирів для України. Для досягнення визначеної мети передбачається вирішення таких *дослідницьких завдань*: аналіз методів нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності; аналіз правової бази; розробка рекомендацій по результатах проведеного дослідження.

Виклад основного матеріалу. Нетарифний протекціонізм є одним з інструментів державного регулювання зовнішньої торгівлі, що передбачає використання певних бар'єрів для обмеження імпорту і захисту національних виробників. В Україні, особливо в умовах триваючої війни й паралельних процесів глобалізації та інтеграції в світові економічні процеси, особливо в економічний простір ЄС, питання нетарифного протекціонізму набувають особливої актуальності. Нетарифні бар'єри є одним із ключових інструментів державного регулювання зовнішньої торгівлі, що передбачає використання нецінових обмежень для захисту національних виробників та досягнення інших економічних і політичних цілей. Вибір інструментів нетарифного протекціонізму обумовлюється комплексом факторів, серед яких політичні альянси, рівень розвитку економіки та прагнення забезпечити національну безпеку. На відміну від тарифних бар'єрів (мит), які прямо впливають на ціну імпортованих товарів, нетарифні обмеження діють опосередковано, створюючи додаткові перешкоди для проникнення іноземної продукції на національний ринок. До числа найпоширеніших нетарифних бар'єрів належать:

технічні бар'єри в торгівлі – стандарти, вимоги до якості, процедури сертифікації, які можуть бути дискримінаційними щодо іноземних товарів;

санітарні та фітосанітарні заходи – обмеження на імпорт продуктів харчування, кормів, тварин та рослин для захисту здоров'я людей і тварин;

адміністративні процедури – складні й тривалі процедури оформлення імпортованих дозволів, ліцензій, квот;

добровільні обмеження експорту – угоди між країнами (експортером та імпортером) про самообмеження експорту певних товарів.

Основними причинами використання нетарифних бар'єрів є: захист національного виробника (обмеження конкуренції з боку іноземних товарів); забезпечення безпеки споживачів (захист від неякісної продукції); підтримка певних галузей економіки (захист стратегічно важливих галузей); політичні міркування (відповідь на дії інших країн, захист національних інтересів).

Нетарифні бар'єри можуть мати як позитивні, так і негативні наслідки для економіки. З одного боку, вони можуть сприяти розвитку національного виробництва, забезпечити безпеку споживачів та захистити внутрішній ринок від надмірної конкуренції. З іншого ж боку, нетарифні обмеження можуть призвести до зниження ефективності економіки, зростання цін для споживачів, обмеження вибору та сповільнення технологічного прогресу.

З метою гармонізації національного законодавства із законодавством ЄС, вже зараз триває робота з укладення Угоди про оцінку відповідності та прийнятність промислової продукції – *Agreement on Conformity Assessment and Acceptance of Industrial Products (ACCA)*, або «Промисловий безвіз», яка передбачає взаємне визнання результатів робіт з оцінки відповідності продукції між ЄС та Україною.

На думку експертного середовища, реалізація адміністративних та інституційних реформ для виконання зобов'язань щодо гармонізації стандартів, вимог та регуляторних практик між Україною та ЄС дозволить досягти відповідності української продукції технічним регламентам ЄС, що знизить нетарифні бар'єри для України у торгівлі; зменшить витрати експортерів, пов'язані з додатковою оцінкою відповідності; розширить (за межами ЄС) коло імпортерів українських товарів, на які поширюється угода АСАА, з умовами входження на ринки, які діють для країн-членів ЄС; сприятиме зростанню якості і безпечності відповідної промислової продукції на внутрішньому ринку України [10, с. 54].

Сучасний нетарифний протекціонізм, як частина зовнішньоекономічної стратегії держав, дедалі більше спрямований на посилення позицій вітчизняних підприємств на міжнародних ринках, а не лише на захист внутрішнього ринку від іноземної конкуренції. За даними UNCTAD на 2018 р., нетарифні заходи впливали на 18–30 % світової торгівлі. Розвинені країни застосовували ці заходи до 17 % свого імпорту, включаючи значну частину металопродукції, текстилю та сіль-

ськогосподарських товарів. У країнах, що розвиваються, нетарифні заходи впливали на близько 40% імпорту, зокрема на 50% продовольчих товарів [11]. Подібна тенденція збереглася й надалі.

Наприклад, як зауважують Каору Набешіма (Kaoru Nabeshima) та Аяко Обаші (Ayako Obashi), в країнах ЄС, США та Китаї відзначається високий рівень захисту металургійної промисловості. Країни ЄС та Японія активно використовують нетарифні заходи для підтримки легкої промисловості, тоді як Індія застосовує їх для підтримки легкої промисловості та аграрної сфери [12].

У США функціонує складна система технічного регулювання торгівлі, спрямована на захист здоров'я та безпеки споживачів. ЄС вважає вимоги до експортерів надмірними, зокрема, обов'язкове зазначення конкретної країни походження товару та сертифікатів випробувань для електроприладів, виданих виключно американськими фірмами. Крім того, текстильні, шкіряні, та хутряні вироби повинні мати спеціальне маркування з інформацією про кінцевого покупця в США. До сільськогосподарської продукції висуваються особливо високі вимоги: зокрема, харчові продукти, які містять пестициди, що заборонені в США, затримуються на кордоні. Екологічні стандарти також відіграють важливу роль, наприклад, заборона на імпорт риби, вилов якої загрожує морським ссавцям [13].

В ЄС так само технічні, санітарні, фітосанітарні й екологічні норми та заходи досить часто використовуються в протекціоністських цілях. Серед інструментів нетарифного регулювання широко застосовуються технічні стандарти, процедури тестування і сертифікації, вимоги до маркування і упаковки продукції, а також до етикеток і ярликів. Часто вказані заходи особливо ефективні відносно продукції високотехнологічних галузей – електроніки, телекомунікаційного обладнання, біотехнології. Проте, вони також впливають і на торгівлю традиційними товарами, наприклад, винами. Різниця між країнами ЄС в системі стандартів, тестів і сертифікації також породжує бар'єри на шляху переміщення товарів. Так, наприклад, в Польщі, яка перейшла на більш високі стандарти і норми ЄС, вимога обов'язкового отримання сертифіката, який підтверджує якість імпортованих товарів, стає бар'єром для імпорту промислових товарів з багатьох країн. При цьому, недостатня гармонізація національних законодавств дозволяє окремим країнам ЄС досить ефективно захищати свої ринки від іноземних, особливо американських, конкурентів. Зокрема, американські фармацевтичні компанії так само, як і компанії з інших країн, давно відчують складнощі з доступом та постійною присутністю на ринку ЄС через контроль національних урядів над цінами, обсягами продажу та умовами

доступу до ринку. Цей контроль вони розглядають як підвищення вартості патентів, перешкоду справедливій конкуренції між препаратами та національними ринками, обмеження доступу пацієнтів до передових продуктів [14]. У результаті контролю над цінами вартість одних і тих самих ліків суттєво різниться по країнах. Як наслідок, торгові посередники збагачуються, закупаючи ліки там, де вони дешевше, і продаючи там, де вони дорожчі, тим самим наносячи збиток фармацевтичним компаніям, у яких скорочується можливість компенсувати витрати [15].

В ЄС діють загальні вимоги до безпеки відносно широкого спектра імпортованих товарів. Водночас, деякі країни вважають, що ЄС під прикриттям гасла «*турбота про споживача*» проводить політику дискримінації по відношенню до виробників з третіх країн саме на основі стандартів і вимог, які застосовуються відносно технології виробництва продукції, особливо в харчовій галузі. Яскравим прикладом може бути ситуація на ринку вина. Згідно правил торгівлі імпортованими винами, в ЄС вимагають, щоб вино було виготовлено відповідно з практикою, встановленою і ухваленою в ЄС, а тому продаж вина зарубіжного походження можливий лише на основі тимчасових виключень з правил ЄС, які приймаються щорічно. Саме таке тимчасове виключення дає можливість американським, австралійським та південно-африканським компаніям поставляти до країн ЄС своє вино. Японія дуже широко застосовує національні технічні та інші спеціальні вимоги: системи сертифікації, інспекції якості товарів, вимоги техніки безпеки, екології, санітарно-гігієнічні та ветеринарні правила. В Японії діяльність організацій, які здійснюють технічне регулювання, стандартизацію, підтвердження відповідності, акредитацію і технічний контроль над дотриманням обов'язкових вимог, регламентується великою кількістю законів, в першу чергу Законом про промислову стандартизацію (1949 р.). В Японії перелік продукції, який є потенційно небезпечним для споживача, підпадає під дію законів (наприклад, Закон про безпеку в гірничодобувній промисловості, Закон про контроль електрообладнання і матеріалів, Закон про розробку і виробництво хімічних речовин і їх вплив на навколишнє середовище тощо). Згідно Закону про промислову стандартизацію, керівники зацікавлених відомств визначають номенклатуру виробництв (і відповідно продукції), що підлягають обов'язковому підтвердженню відповідності з видачею дозволу на проставлення знака «JIS», який був розроблений і прийнятий Японським комітетом промислових стандартів (Japan Industrial Standards Committee – JISC). У Японії сертифікація носить обов'язковий і добровільний характер. Обов'язкова сертифікація здійснюється

для відповідності вимогам японських промислових стандартів (JIS). Згідно закону про промислову стандартизацію, лише товари, перелік яких встановлено відповідним міністерством, можуть підлягати сертифікації. Уряд країни, який взяв на себе відповідальність за забезпечення безпеки, проводить координацію сертифікаційної діяльності. Продукція, що пройшла сертифікацію, маркується знаками відповідності «GIS» або «GAS». Перший поширюється на промислову продукцію, а другий – на сільськогосподарську та лісову продукцію [16, с. 41].

В українському законодавстві відсутнє чітке визначення поняття нетарифних заходів для регулювання зовнішньоекономічних відносин. Так, у абз. 3 ст. 7 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» [17] лише встановлюється, що регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні здійснюється за допомогою передбачених в законах України актів тарифного і нетарифного регулювання, які видаються державними органами України в межах їх компетенції, однак сам термін акту нетарифного регулювання не розкривається.

У новій редакції Митного кодексу України, з урахуванням змін та доповнень, введено визначення поняття «*заходи нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності*», хоча відсутній конкретний перелік таких заходів. Відповідно до п. 13 ч. 1 ст. 4 Митного кодексу України [18], це не пов'язані із застосуванням мита до товарів, що переміщуються через митний кордон України, встановлені відповідно до закону заборони та/або обмеження, спрямовані на захист внутрішнього ринку, громадського порядку та безпеки, суспільної моралі, на охорону здоров'я та життя людей і тварин, охорону навколишнього природного середовища, захист прав споживачів товарів, що ввозяться в Україну, а також на охорону національної культурної та історичної спадщини.

В.В.Тильчик та О.Я.Бойко вважають, що закріплення законодавцем визначення вищевказаного терміну в Митному кодексі України є загалом прогресивним кроком, проте таке визначення включає як нетарифні заходи, так і інші заходи адміністративного характеру. Надалі науковці зауважують, що існує необхідність чіткого розмежування на законодавчому рівні нетарифних заходів та інших заходів адміністративного характеру як двох складових нетарифного регулювання, оскільки кожна з них має специфічну правову природу [19, с. 215]. Однак, з указаним твердженням слід погодитись лише частково. Дійсно, міжнародні інституції, зокрема СОТ, наполегливо рекомендують мінімізувати чи взагалі обмежити нетарифні методи. Проте, з урахуванням нинішніх обставин, першочергово пов'язаних з російсько-українською війною та післявоєнною відбу-

довую нашої держави, обмеження таких заходів є дещо передчасними.

В.О.Огородник надає справедливий висновок про те, що українське законодавство не має чіткого визначення поняття нетарифних заходів, і під нетарифними засобами регулювання, зазвичай, розуміються обмежувально-заборонні заходи, встановлені законодавцем. Сфера застосування нетарифних заходів не має меж, і вони використовуються для захисту моралі, релігії, навколишнього середовища та забезпечення національної безпеки [20, с. 152].

Окремо необхідно зауважити, що однією з важливих причин появи міжнародних зобов'язань України у сфері зовнішньоекономічної діяльності, стала Угода про асоціацію з ЄС [21], яка передбачає створення зони вільної торгівлі, про що зазначено у Розділі IV «Торгівля і питання, пов'язані з торгівлею». Сторони погодились, що подібна глибока і всеохоплююча зона вільної торгівлі, пов'язана з широкомасштабною адаптацією національного законодавства, особливо в сфері зовнішньоекономічної діяльності, сприятиме подальшій економічній інтеграції України на внутрішньому ринку ЄС, як це передбачено самою Угодою. Зона вільної торгівлі передбачає лібералізацію торгівлі як товарами, так і послугами, вільний рух капіталів та, в певному обсязі, переміщення робочої сили.

У вказаному контексті заслуговує підтримки позиція Д.В.Приймаченка про те, що відмінною рисою зони вільної торгівлі є комплексна програма адаптації регуляторних норм у сферах, пов'язаних з торгівлею, до відповідних стандартів ЄС. Це, в перспективі, дозволить значною мірою усунути нетарифні (технічні) бар'єри у торгівлі між Україною та ЄС та забезпечити розширений доступ до внутрішнього ринку ЄС для українських експортерів і навпаки – європейських експортерів до українського. Таким чином, поглиблена та всеохоплююча зона вільної торгівлі має забезпечити поступову інтеграцію економіки України до внутрішнього ринку ЄС [22, с. 62].

Висновки. По результатах проведеного дослідження представляється можливим сформулювати наступні узагальнюючі висновки.

Зокрема, в останні десятиліття внаслідок зниження рівня «зв'язаних» тарифів з'явилася нова група нетарифних заходів – процедурні перешкоди, що призвело до формування нового, більш прихованого виду протекціонізму – так званого, *нетарифного неопротекціонізму*. Ключовими чинниками його активізації є: загальноекономічні (економічна глобалізація, нерівномірність економічного розвитку країн, циклічна криза, конкурентний тиск); нормативно-економічні (зниження митних зборів і «прив'язування» тарифів, вибіркового захисту інтересів галузі, розвиток «чутливих» галузей національної економіки,

стимулювання імпорту передових технологій і високотехнологічних товарів); політико-правові (політична нестабільність, відставання законодавчого регулювання від вимог бізнесу, непрозорість і корумпованість обмежувальних заходів); соціальні (загроза зростання безробіття, нерегульована урбанізація, зростання гендерної нерівності); екологічні (підвищення попиту на екологічно чисту продукцію, підвищення вимог до стандартів середовища проживання; технологічна екологізація). Показано, що найбільший мотиваційний потенціал для застосування нетарифних заходів, у тому числі неопротекціоністського характеру, мають нові члени СОТ, які приєдналися до організації під умовами «СОТ-плюс» та «СОТ-екстра» (Китай, Бразилія тощо) та країни зі зростаючим негативним сальдо торговельного балансу.

На підставі аналізу процесів регулювання імпорту товарів виявлено переважаючу тенденцію до зростання використання технічних заходів (технічних бар'єрів, санітарних та фітосанітарних заходів). Станом на сьогодні близько 2/3 обсягів світової торгівлі регулюється технічними бар'єрами й санітарними та фітосанітарними заходами, а 25 % світової торгівлі – нетехнічними (ціновими та кількісними).

Підтверджено, що технічні заходи застосовуються переважно країнами з високим рівнем доходів, а нетехнічні – країнами з низьким рівнем доходів. Санітарними та фітосанітарними заходами найбільше охоплена торгівля продуктами тваринного та рослинного походження, а технічними бар'єрами – одяг, продукти нафтопереробки і транспорт. Об'єктами впливу кількісних та цінових заходів є продукція автомобілебудування і сільськогосподарського виробництва.

Аргументовано, що національне законодавство потребує подальшого вдосконалення та гармонізації з європейськими стандартами. Першочергово, вказане зумовлено євроінтеграційними устремліннями України, а також розширенням сфери експорту української продукції у післявоєнний період.

Література

- Деякі питання пропуску та обліку гуманітарної допомоги в умовах воєнного стану: постановва Кабінету Міністрів України від 05 вересня 2023 р. № 953 / Кабінет Міністрів України. *База даних «Законодавство України»*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/953-2023-п#Text>
- Петруненко Я. В. Методологія державного регулювання господарської діяльності. *Inovácia právne veda v procese európskej integrácie: Medzinárodná vedecko-praktická konferencia 10–11 marca 2017. Sládkovičovo, Slovenská republika : Vysoká škola Danubius, Fakulta práva Janka Jesenského*, 2017. P. 201–204.
- Petrunenko Ia., Podtserkovnyi O. Transformation of the strategy of state economic policy in modern conditions. *Baltic Journal of Economic Studies*.

2020. Vol. 6(3). P. 107–113. DOI: <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2020-6-3-107-113>

- Petrunenko Ia., Chychun V., Shuprudko N., Kalynichenko Yu., Ali Issa Ibrahim Manal. Trends in the management of global economic development in the post-pandemic period. *International Review*. 2021. Vol. 10(1–2). P. 66–75. DOI: <https://doi.org/10.5937/intrev2102078P>

- Петруненко Я. В. Деретуляція господарської діяльності як процес оптимального узгодження публічних і приватних інтересів. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2019. Вип. 55. Т. 1. С. 157–160. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/34844>

- Петруненко Я. В. Особливості деретуляції господарських правовідносин у сучасних умовах. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2023. Вип. 78. Ч. 1. С. 273–280. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2023.78.1.44>

- Петруненко Я. В., Джабраїлов Р. А. Межі державного впливу на економіку в умовах війни: контекст і допирмання та реалізації соціально-економічних прав людини. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2024. Вип. 82. Т. 1. С. 406–412. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.82.1.65>

- Петруненко Я. В., Тройніков В. В. Особливості нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні в умовах війни. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 2. С. 174–177. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-2/41>

- Петруненко Я. В., Тройніков В. В. Питання захисту провідних галузей виробництва України: національні пріоритети. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2024. Вип. 84. Т. 2. С. 64–71. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.84.2.7>

- Пріоритети розвитку реального сектора в умовах війни та повоєнного відновлення економіки України: Аналітична доповідь / [О. В. Собкевич, А. В. Шевченко, В. М. Русан та ін.] ; за заг. ред. Я. А. Жаліла. К. : Національний інститут стратегічних досліджень, 2024. 104 с. DOI: <https://doi.org/10.53679/NISS-analytrep.2024.03>

- Non-Tariff Measures: Economic Assessment and Policy Options for Development. *United Nations Conference on Trade and Development (UNCTAD)*. URL: <https://unctad.org/publication/non-tariff-measures-economic-assessment-and-policy-options-development>

- Kaoru Nabeshima, Ayako Obashi. Non-tariff Measures: Australia, China, India, Japan, New Zealand and Republic of Korea. Jakarta: ERIA, 2022. P. 71–80. URL: https://www.eria.org/uploads/media/Books/2022-NTM-Australia-China-India-Japan-NZ-ROK/10_Ch.6-NTM-Japan.pdf

- USTR Releases 2023 National Trade Estimate Report on Foreign Trade Barriers. Mar. 31, 2023. *Office of the United States Trade Representative*. URL: <https://ustr.gov/about-us/policy-offices/press-office/press-releases/2023/march/ustr-releases-2023-national-trade-estimate-report-foreign-trade-barriers>

- Guidelines for the Collection of Data on Official Non-tariff Measures. 2023. *United Nations Conference on Trade and Development (UNCTAD)*. URL: https://unctad.org/system/files/official-document/ditctab2023d4_en.pdf

- Глобальна торгова система: розвиток інститутів, правил, інструментів СОТ: Монографія / Кер. авт. кол. і наук. ред. Т. М. Циганкова. К. : КНЕУ, 2003. 660 с.

16. Войдило С.І. Нетарифне регулювання зовнішньоекономічної діяльності: світовий досвід і вітчизняна практика. Тернопіль: ЗНУ, 2022. 87 с.

17. Про зовнішньоекономічну діяльність: Закон України від 16 квітня 1991 р. № 959-ХІІ / Верховна Рада України. *База даних «Законодавство України»*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12#Text>

18. Митний кодекс України: Закон України від 13.03.2012 р. № 4495 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text>

19. Бойко О., Тильчик В. Поняття та зміст адміністративно-правових засад нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні. *Юридичний вісник*. 2022. № 2. С. 214–221. DOI: <https://doi.org/10.32837/уув.v0i2.2340>

20. Огородник В.О. Вплив нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності на

соціально-економічний розвиток. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Економіка*. 2023. Вип. 1 (61). С. 147–153. DOI: [https://doi.org/10.24144/2409-6857.2023.1\(61\).147-153](https://doi.org/10.24144/2409-6857.2023.1(61).147-153)

21. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: ратифікована Законом України від 16 вересня 2014 р. № 1678-VII. *База даних «Законодавство України»*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011

22. Приймаченко Д.В., Приймаченко Д.Д. Правове забезпечення реалізації міжнародних зобов'язань України в сфері зовнішньоекономічної діяльності. *Правова позиція*. 2023. № 1 (38). С. 59–65. DOI: <https://doi.org/10.32782/2521-6473.2023-1.11>